

לין שו, מחברו של דון קיחוטה

מצרפתית: רמה איילון

„לין שו הסתמך על עצמו בלבד, ובדרך זו נהנה מן היכולת המופלאה לקרוא כל שפה שהיא דרך עיניו של אחר. הוא נעזר בתשעה-עשר שוליות שהתחלפו, ותרגם, או ליתר דיוק שכתב, כמאתיים קלאסיקות מן הספרות המערבית, לרבות בלזק, שקספיר, דומא האב והבן, טולסטוי, דיקנס, גתה, סטיבנסון, איבסן, מונטסקייה, הוגו, צ'כוב ופייר לוטי.“

“סין היא אחד מאותם יוצאי דופן פוקחי עיניים אשר, כך נדמה, איש אינו ניגש אליהם בלי לבוא על עונשו: נדירים הסופרים היודעים למפל בה בלי לחשוף את מאווייהם הכמוסים; במובן זה, אדם המדבר על סין מדבר על עצמו”

(סימון לייס)

השם “לין שו” ודאי אינו אומר לכם דבר. ובכל זאת הוא היה צריך להופיע זה מכבר בכל ספרי הלימוד של תולדות הספרות. המלומד הדגול והאוטודידקט, יליד מחוז פוג'יין שבדרום-מזרח סין ונצר לשושלת צ'ינג (האחרונה בשושלות הקיסריות), היה צייר, קליגרף, מחבר רומנים וסיפורים, משורר, מסאי ומתרגם. ואמנם, בשלהי המאה התשע-עשרה חיבר שו את התרגומים הראשונים אשר כמעט נעדרו מן הספריות בסין עד אותה עת – שכן המסורת הסינית הורכבה במשך מאות שנים מפרשנות של חיבורים סיניים עתיקים ולא מיבוא מבחוץ. הנה כך סייע לין שו להביא לידיעת הקוראים הסינים סופרים ויצירות אקזוטיים עד מאוד, בשלב ראשון מאנגליה בעיקר, ובהמשך גם מצרפת, מארצות-הברית, משבדיה ומגרמניה.

ואולם, האיש לא דיבר ולא קרא שום שפה זרה. תחילה ביקש שהטקסטים יוקראו

באוזניו בקול רם על ידי עוזר-תרגום אשר שלט בשפת המקור (לפחות להלכה), ושהיה בכוחו לבצע בלי שיבושים יתרים פרשנות במנדרינית שבעל-פה. לדברי חוקריו החריפים ביותר – והמעטים, יש לומר – לין שו שכתב הכול במנדרינית קלאסית כשהוא נצמד כמיטב יכולתו לספר התווים, כלומר תוך מתן קדימות למרקם הסיפור על פני ניגון, קצבו או הסגנון שלו. לין שו הסתמך על עצמו בלבד, ובדרך זו נהנה מן היכולת המופלאה לקרוא כל שפה שהיא דרך עיניו של אחר.

הוא נעזר בתשעה-עשר שוליות שהתחלפו, ותרגם, או ליתר דיוק שכתב, כמאתיים קלאסיקות מן הספרות המערבית, לרבות בלזק, שקספיר, דומא האב והבן, טולסטוי, דיקנס, גתה, סטיבנסון, איבסן, מונטסקייה, הוגו, צ'כוב ופייר לוטי. כמה מן העיבודים הללו אף נעשו בראשית המאה העשרים רבי-מכר של ממש בסין, למשל "הגברת עם הקמליות", שזכה לרגל המאורע בשם "הירושה של הגברת הפריוזאית עם הקמליות". מדהימה ומסתורית אף יותר היא העובדה שכחמישים מתרגומיו שלא ראו אור הם טקסטים שעד עצם היום הזה אינו מסוגל לזהות את מחברם או את שפת המקור שלהם. בין כתבי היד האבודים האלה ישנן יצירות מופת שאין לנו שמץ של מושג על אודותיהן.

לעתים קרובות נעים הספרים בדרכים עקלקלות ובשבילים מתפצלים על מנת לחצות את הגבולות ולהגיע למקומות שבהם אין מצפים להם. תולדות הספרות, ואף הכתיבה, משופעות בדוגמאות לכך: ליצחק בשביס זינגר הצעיר – המתרגם של קנוט המסון, רומן רולן וגבריאלה ד'אנונציו ליידיש – לא היה ולו מושג קלוש בנוורווגית, צרפתית או איטלקית; הוא נשען על תרגומים גרמניים שנפוצו בפולין לפני המלחמה. ויטולד גומברוביץ' הוא דוגמה ידועה נוספת; בשבתו בארגנטינה, הוא שכתב במוידי את "פרדידורק" שלו לספרדית בעזרתם של וירחיליו פיינרה ואומברטו רודריגס טומאו, סופרים קובנים שלא שמעו מילה בפולנית, ואחר כך תירגם גרסה זו לצרפתית, הפעם בסיועו של מורה ב"אליאנס פרנסז" של בואנוס איירס, כדי לממש את מה שעתידה להיות המהדורה הצרפתית הראשונה של "פרדידורק", שפירסם מוריס נאדו ב-1958.

ב-1921 החליט לין שו להסתער על "דון קיחוטה" על בסיס תרגום אנגלי משנת 1885. העוזר שלו, צ'ן ג'יאלין, עשה חלק מלימודיו באנגליה, והיה כמדומה כשיר להקריא באוזניו את הספר בשיטה שהוכיחה את עצמה זה מכבר. אלא ששו הוציא תחת ידו רק גרסה חלקית של הספר, שלא זו בלבד נגדשה בדיאלוגים נספחים שמעולם לא פורסמו קודם לכן, אלא גם נכרתו ממנה פרקים רבים, לרבות הפרולוג הנודע. בקיצור, בסך הכול 285 עמודים המקבילים לכרך הראשון של יצירת המופת מאת מיגל דה סרוואנטס – דבר המזכיר במידת-מה את תוכניתו הכמוסה של אותו פייר מנאר, אשר לפי חורחה לואיס בורחס שם לו למטרה לכתוב מחדש את הכרך הראשון של "דון קיחוטה".

"הביוגרפיה של האביר המטורף" (או "חיייו של האביר המכושף", לפי תרגומים מאוחרים יותר) ראתה אור ב-1922 בשנגהאי, עיר שהיתה המגדלור של תעשיית הספרים הסינית, ואשר כונתה אז "פריז של המזרח" בשל עורכיה, מדפיסיה ובתי הקפה הספרותיים שלה. לין שו נחלש בעקבות מחלה ומת כעבור שנתיים, מסתלק מן העולם ועמו חצי-קיחוטה. חשוב להזכיר ש"דון קיחוטה דה לה מאנצ'ה" מספר בדיוק את קורותיו של איש זקן

וחולה הלהוט אחרי רומנים של אבירים, ושקורות אלה עצמן הן תרגום מערבית של חיבור שסרואנטס ייחס בערמומיות להיסטוריון מוסלמי. תחבולת המתרגם הבדוי היתה מאז המאה הארבע-עשרה להטוט חוזר ונשנה בספרות האבירים, ומחבריה הרבו לטעון כי כתביהם אינם אלא תרגומים מטוסקנית, מטרטרית, מפלורנטית, מיוונית, מהונגרית ואף משפות בלתי מזוהות. עידן המודרנה הספרותית נפתח אפוא ב־1605 ביצירה שנודעה כתרגום ושגיבורה הוא קורא רומנים. סגירת מעגל נאה.

תרגום, בהיותו שכתוב, נאמן ככל שיהיה, אינו משתווה ליצירה המקורית. חוסה אורטגה אי גאסט כתב בעניין זה שבמקרה הטוב מדובר ב"כברת דרך" לקראתה. הדהירה הרומנסקית מעוררת ההשתאות של לין שו רב-התושיה, כשמאחוריו עוזרו הנאמן צ'ן ג'אלין, לא רק שאינה מפריכה קביעה זו, אלא אף ממחישה אותה באורח מבלבל.

פריז, 2017